Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Služba za kulturno dediščino
Območna enota Ljubljana

Strokovna zasnova
po 74. členu Zakona o varstvu kulturne dediščine
(ZVKD-1, Ur. l. RS, št. 16/08)

Naročnik:
Občina Škofja Loka, Mestni trg 15, 4220 Škofja Loka

Ime enote:
Stara Loka - Vaško jedro
EŠD 18165

Izdelovalec:
ZVKDS, OE Ljubljana, Tržaška 4, 1000 Ljubljana

Vodja OE Ljubljana:
Boris Vičič, univ.dipl. arheolog, konservatorski svetovalec

Številka strokovne zasnove in izvoda:
350-0043/2016-4, izvod 1,2,3,4

Kraj in datum izdelave:
Ljubljana, november 2016, dopolnitev januar 2017

Tržaška cesta 4, SI-1000 Ljubljana, telefon: **+386 (0)1 241 07 00**, telefaks: **+386 (0)1 425 61 12**
e-pošta: **tajnistvo.lj@zvkds.si, www.zvkds.si**
Registracija: 1/32177/00, SKD/šifra podrazreda: 91.030, matična številka: 1423215
ID za DDV: SI 45991413, TRR: 01100-6030381005

KAZALO VSEBINE STROKOVNE ZASNOVE

1.	**UVOD**	4
2.	**PODATKI O NEPREMIČNI DEDIŠČINI IZ REGISTRA**	5
3.	**ARHEOLOŠKA OSTALINE**	9
4.	**USMERITVE ZA CELOSTNO OHRANJANJE DEDIŠČINE**	10
5.	**IDENTIFIKACIJA OBMOČIJ DEDIŠČINE V PROSTORU Z OPREDELITVIJO KULTURNE VREDNOSTI**	11
5.1.	**Identifikacija območij dediščine v prostoru**	11
5.2.	**Kulturna vrednost območja**	13
5.2.1.	Zgodovinski vidik	13
5.2.2.	Etnološki vidik	16
5.2.3.	Umetnostno zgodovinski vidik	22
5.2.4.	Kulturno krajinski in prostorski vidik	28
6.	**OCENA STANJA NASELBINSKE DEDIŠČINE**	29
6.1.	**Lega v prostoru**	29
6.2.	**Zasnova in morfologija**	29
6.3.	**Stavbni tipi in detajli**	31
6.4.	**Prikaz sprememb varovanih prvin naselbinske dediščine**	34
6.5.	**Skupna ocena stanja in nova meja območja naselbinske dediščine**	38
7.	**USMERITVE**	PRILOGA
8.	**VIRI IN LITERATURA**	41

PODATKI O IZDELOVALCIH

Izdelovalec:

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Območna enota Ljubljana
Tržaška 4, 1000 Ljubljana

Vodja OE Ljubljana:

Boris Vičič, univ.dipl. arheolog, konservatorski svetovalec

Nosilka naloge:

Petra Jernejec Babič, univ.dipl.inž.kraj.arh., konservatorska svetovalka

Delovna skupina:

Modest Erbežnik, univ.dipl.um.zg., konservatorski svetovalec
Marija Ana Kranjc, univ.dipl.inž.arh., konservatorka
Damjana Pediček Terseglav, univ.dipl.etnol., konservatorska svetovalka
Aleksandra Renčelj Škedelj, univ.dipl.etnol. in kult.antrop., višja konservatorka
Mija Topličanec, univ.dipl. arheologinja, višja konservatorka

1. UVOD

Strokovna zasnova je gradivo, namenjeno varstvu kulturne dediščine v postopkih prostorskega načrtovanja. Možnost njihove izdelave in minimalen obseg vsebine je leta 2008 določil Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ur. l. RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 in 30/11-Odl. US, 90/12, 111/2013 in 32/2016; v nadaljnjem besedilu: ZVKD-1). Pravna podlaga za izdelavo Strokovnih zasnov je podana v četrtem odstavku 74. člena ZVKD-1, ki za območja, za katera ne obstaja *Prikaz vrednotenja dediščine v prostoru* ali če ta ni dovolj podroben, dopušča pripravo *Strokovne zasnove*, ki obsega vsebino, določeno za Prikaz vrednotenja dediščine v prostoru. Vsebina Prikaza vrednotenja dediščine v prostoru je določena v 71. členu ZVKD-1:

»(2) Prikaz vrednotenja dediščine v prostoru obsega zlasti:
- podatke o nepremični dediščini iz registra,
- arheološka najdišča z opredelitvijo njihovih meja in z določitvijo načinov za njihovo natančnejšo prostorsko razmejitev, če je to potrebno,
- usmeritve za celostno ohranjanje dediščine,
- identifikacija območij dediščine v prostoru z opredelitvijo njihove kulturne vrednosti, omejitvami in predlogi glede prostorskega razvoja dediščine ter
- vplive na dediščino in ostale omejitve zunaj območij dediščine.«

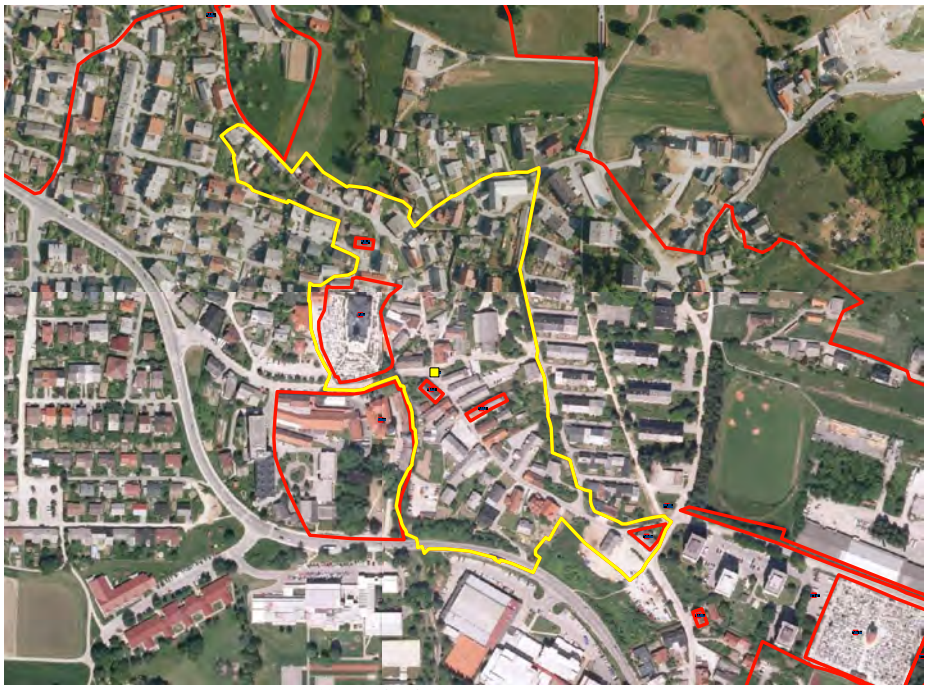
Strokovno zasnovo v skladu s petim odstavkom 74. člena Zakona pripravi Zavod za varstvo kulturne dediščine in sprejme Ministrstvo. Za območje vasi Stara Loka Prikaz vrednotenja dediščine v prostoru ne obstaja, zato je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Ljubljana, pripravil Strokovno zasnovo.

Podlago za načrtovane posege predstavlja Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Občine Škofja Loka (Ur. list RS, št. 2/2014), ki pa ne ustreza povsem viziji nadaljnjega razvoja občine. Občina Škofja Loka namerava varovano območje Stare Loke prenoviti tako, da bo ustrezalo novim potrebam prebivalstva in uporabnikov. Pri tem se kulturno dediščino upošteva kot dejavnik kakovosti bivalnega okolja in kot prostorski potencial ob upoštevanju njene ranljivosti. (23. člen OPN).

Vsebina Strokovne zasnove predstavlja temeljni vhodni podatek s področja varstva kulturne dediščine za pripravo Sprememb in dopolnitev občinskega prostorskega načrta Škofja Loka.

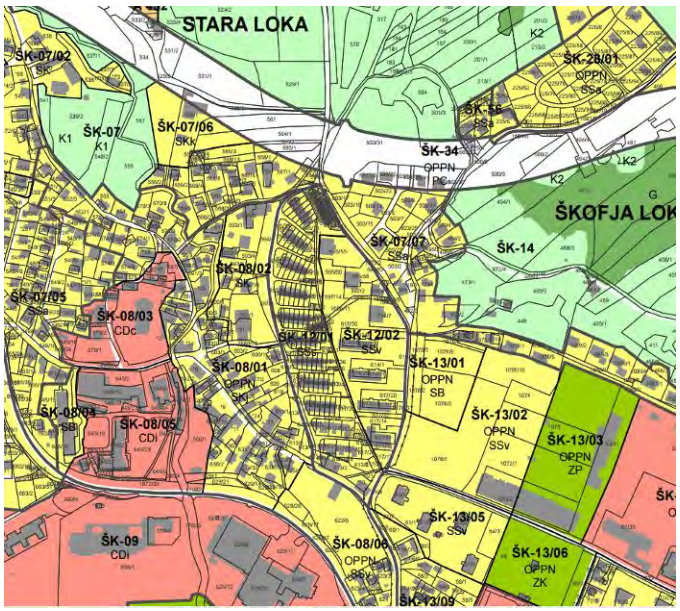
2. PODATKI O NEPREMIČNI DEDIŠČINI IZ REGISTRA

Območje naselbinske dediščine

Slika 1: registrirana nepremična dediščina
Vir: Ministrstvo za kulturo, INDOK

OPN, Izvedbeni del

Slika 2: Prikaz območij enot urejanja prostora, osnovne oziroma podrobnejše namenske rabe prostora
Vir:
http://www.skofjaloka.si/Dokumenti/OPN_PDF/2_graficni_del/22_izv_del/223_eup_pnrp_pip/23.pdf

Meja območja naselbinske dediščine obsega tri enote urejanja prostora (EUP) z različno namensko rabo: ŠK-08/01/ SKj (predviden OPPN za prenovo območja Stare Loke), ŠK-08/02/SK in ŠK-08/03, CDc. Za območja veljajo določila 107. in 112. člena OPN.

Registrirana naselbinska dediščina

EŠD	Ime enote	Opis enote	Status
18165	Stara Loka - Vaško jedro	Vaško jedro z ohranjeno tlorisno zasnovo in značilno strnjeno obcestno zazidavo. Zgodovinsko pričevalno s prostorsko - ambientalnimi kvalitetami ter ohranjenimi starejšimi stavbami. Prva omemba 973.	KD

Registrirana stavbna dediščina znotraj naselja

EŠD	Ime enote	Opis enote	Status
14568	Stara Loka - Hiša Stara Loka 2	Nadstropna zidana hiša zgrajena v klasicističnem slogu z letnico 1865 na portalu. V jugovzhodnem hišnem vogalu je krvavo znamenje z dvema poslikanima nišama. Za hišo je vrt z železno ograjo.	KD
14569	Stara Loka - Hiša Stara Loka 20	Nadstropna zidana hiša z dvema stebrnima arkadama v pritličju in petimi zastekljenimi arkadami na hodniku nadstropja, narejenimi za potrebe beljenja in likanja platna. Osnova hiše: začetek 19. stol.	KD
14570	Stara Loka - Hiša Stara Loka 25	Nadstropna zidana stanovanjska hiša, pokrita s simetrično dvokapnico. V osnovi je renesančna (ohranjen polkrožni portal s široko posnetimi robovi z napisom Hans Hos in letnico 1592), predelana v 19. stoletju.	KD
14571	Stara Loka - Hiša Stara Loka 62	Zidana nadstropna hiša z ohranjeno fasadno dekoracijo - šivani robovi in okenski okviri iz ometa. Začetek 19. stoletja. Na pravokotnem portalu letnica predelave 1901. Streha je simetrična, dvokapna.	KD
2305	Stara Loka - Cerkev sv. Jurija	Cerkev zgrajena l. 1863 po načrtih ing. Halma na mestu romanske predhodnice. V oltarnih nišah so kamniti nagrobniki iz 16. in 17. stol. Glavni oltar je delo J. Vodnika, stranska J. Gosarja, štirje manjši I. Ant	KS

Pravni status in varstveni režim

Osnovni pravni režim varstva

V območjih dediščine veljajo naslednje splošne varstvene usmeritve:

- spodbujanje trajnostne uporabe dediščine, to je uporabe dediščine na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča izgube njenih kulturnih lastnosti,
- spodbujanje vzdržnega razvoja dediščine, s katerim se omogoča zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bila s tem okrnjena ohranitev dediščine za prihodnje generacije,
- spodbujanje dejavnosti in ravnanj, ki ohranjajo kulturne, socialne, gospodarske, znanstvene, izobraževalne in druge pomene dediščine,
- ohranjanje lastnosti, posebne narave in družbenega pomena dediščine ter njene materialne substance,
- dovoljeni so posegi v dediščino, ki upoštevajo in trajno ohranjajo njene varovane vrednote,
- dovoljeni so posegi, ki omogočajo vzpostavitev trajnih gospodarskih temeljev za ohranitev dediščine ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena.

V območjih dediščine zakon predpisuje:

- takšno ravnanje z dediščino, ki zagotavlja čim večjo ohranitev njenih kulturnih vrednot za prihodnost,

- upoštevanje varstvenega režima ter drugih meril in pogojev za izvedbo posegov v prostor za dediščino v postopkih priprave in sprejemanja prostorskih aktov.
- presojo vplivov na dediščino na podlagi predpisov o varstvu okolja,
- upoštevanje smernic in mnenj v postopkih priprave prostorskih aktov,
- upoštevanje ohranitve dediščine v prostorskih aktih in v prostorskih ukrepih, izdanih na podlagi predpisov o urejanju prostora,
- prepoved odstranitve (rušenja) dediščine.

Pravni režim varstva za naselbinsko dediščino

V območjih naselbinske dediščine se ohranjajo varovane vrednote, kot so:
- naselbinska zasnova (parcelacija, komunikacijska mreža, razporeditev odprtih prostorov naselja),
- odnosi med posameznimi stavbami in odnos med stavbami ter odprtim prostorom (lega, gostota objektov, razmerje med pozidanim in nepozidanim prostorom, gradbene linije, značilne funkcionalne celote),
- prostorsko pomembnejše naravne sestavine znotraj naselja ali njegovega dela (drevesa, vodotoki),
- prepoznavna lega v prostoru oziroma krajini (glede na reliefne značilnosti, poti),
- naravne in druge meje rasti ter robovi naselja ali njegovega dela,
- podoba naselja ali njegovega dela v prostoru (stavbne mase, gabariti, oblike strešin, kritina),
- odnosi med naseljem ali med njegovim delom in okolico (vedute na naselje in pogledi iz njega),
- stavbno tkivo (prevladujoč stavbni tip, namembnost in kapaciteta objektov, ulične fasade),
- oprema in uporaba javnih odprtih prostorov in
- zemeljske plasti z morebitnimi arheološkimi ostalinami.

Pravni režim varstva za stavbno dediščino

V območjih stavbne dediščine se ohranjajo varovane vrednote, kot so:
- tlorisna in višinska zasnova (gabariti),
- gradivo (gradbeni material) in konstrukcijska zasnova,
- oblikovanost zunanjščine (členitev objektov in fasad, oblika in naklon strešin, kritina, barve fasad, fasadni detajli),
- funkcionalna zasnova notranjščine in pripadajočega zunanjega prostora,
- sestavine in pritikline,
- stavbno pohištvo in notranja oprema,
- komunikacijska in infrastrukturna navezava na okolico (pripadajoči odprti prostor z niveleto površin in lego, namembnostjo in oblikovanostjo pripadajočih objektov in površin),
- pojavnost in vedute (predvsem pri prostorsko izpostavljenih stavbah),
- celovitost dediščine v prostoru in
- zemeljske plasti z morebitnimi arheološkimi ostalinami.

Pravni režim varstva za spomenik
Za spomenik Stara Loka - Cerkev sv. Jurija (EŠD 2305) velja varstveni režim iz 4. člena *Odloka o razglasitvi cerkve sv. Jurija v Stari Loki za kulturni spomenik lokalnega pomena (Ur.l. RS, št. 68/2007-3804),* ki določa:
- varovanje kulturnih, umetnostnih in arhitekturnih, zgodovinskih ter krajinskih vrednot v celoti, v njihovi izvirnosti in neokrnjenosti;
- prepoved predelav vseh likovnih in tehničnih prvin stavbe, ki so ovrednotene kot del spomenika;
- podrejanje vsake rabe in vseh posegov v objekt in bližnji odprti prostor ohranjanju in vzdrževanju spomeniških lastnosti;
- strokovno vzdrževanje in obnavljanje vseh neokrnjenih prvin arhitekture sakralnega objekta in njegove nepremične in premične notranje opreme po načelu ohranjanja njihove izvirne tlorisne zasnove, gabaritov, lege, velikosti, oblike, sestave in barvne podobe;

- strokovno prenovo okrnjenih izvirnih prvin arhitekture v smislu rekonstrukcije avtentične zunanje podobe spomenika;
- prepoved spreminjanja varovanih vrednot arhitekturne zasnove zunanjosti in notranjosti objekta ter njegove obstoječe opreme z rušenjem in odstranjevanjem kot tudi z nadzidavo, prezidavo in dodajanjem posameznih prvin;
- prepoved spreminjanja višinskih gabaritov objektov v neposredni bližini spomenika zaradi ohranjanja funkcije prostora, njegovega zgodovinskega pomena in vedutnih pogledov na spomenik.

Spomenik je zavarovan z namenom, da se:

- ohranijo kulturne, umetnostne, zgodovinske in krajinske vrednote spomenika;
- poveča pričevalnost kulturnega spomenika;
- predstavi kulturne vrednote spomenika in situ in v medijih;
- spodbudi učno-predstavitveno in znanstveno raziskovalno delo.

3. ARHEOLOŠKE OSTALINE

Arheoloških najdišč na območju naselbinske dediščine ni posebej registriranih. Arheološki depoziti se varujejo v okviru naselbinske dediščine.

V skladu s 3. točko 3. člena ZVKD-1 so:
»arheološke ostaline« vse stvari in vsakršni sledovi človekovega delovanja iz preteklih obdobij na površju, v zemlji in vodi, katerih ohranitev in preučevanje prispevata k odkrivanju zgodovinskega razvoja človeštva in njegove povezanosti z naravnim okoljem, za katere sta glavni vir informacij arheološko raziskovanje ali odkritja in za katere je mogoče domnevati, da so pod zemljo ali pod vodo vsaj 100 let in da imajo lastnosti dediščine. Arheološke ostaline so tudi stvari, povezane z grobišči, določenimi na podlagi predpisov o vojnih grobiščih, in z vojno, skupaj z arheološkim in naravnim kontekstom, ki so bile pod zemljo ali pod vodo vsaj 50 let. Strokovno identificirane in registrirane arheološke ostaline postanejo dediščina.

Sistematičnih arheoloških raziskav, razen manjših nadzorov ob gradnji, v območju Stare Loke ni bilo izvedenih. Arheološke najdbe in depoziti se pričakujejo predvsem v okolici cerkve sv. Jurija in celotnem območju srednjeveškega vaškega jedra.

Edine moderne arheološke raziskave so se izvedle v letu 2013, ko je bil pri gradnji komunalne infrastrukture na vaškem trgu odkrit vodnjak. Gre za osrednji javni vaški vodnjak v Stari Loki, ki je bil postavljen na mestu naravnega brezna in je bil delno zidan, delno vkopan v skalnato geološko osnovo. Najdbe ga časovno opredelijo v štirinajsto oz. petnajsto stoletje.

Ob Starološkem gradu so bili odkriti arhitekturni ostanki temeljev obzidja parka Starološke graščine, ki je prvič omenjena v letu 1074.

Slika XX: Levo pogled na vodnjak v času odkritja. Desno pogled na delno raziskan suhi zid v vodnjaku, označen z rdečima črtama. Foto: Janez Rupnik, Avgusta d.o.o.

Zaradi narave arheološke dediščine ne moremo pričakovati, da so nam znani vsi arheološki tereni, pa tudi ne dokončen obseg že znanih. Zato moramo v celotnem prostoru smiselno upoštevati eno izmed izhodiščnih načel zakona o varstvu kulturne dediščine (26. člen ZVKD-1), ki obvezuje vsakega najditelja arheološkega predmeta ali predmeta arheološke vrednosti, da najdbo pusti nepoškodovano na mestu odkritja, v položaju, kot jo je odkril, o najdbi pa takoj obvesti javni zavod za varstvo kulturne dediščine oziroma njegovo organizacijsko enoto, ki je pristojna za to območje.

4. USMERITVE ZA CELOSTNO OHRANJANJE DEDIŠČINE

Celostno ohranjanje dediščine

Predstavlja smiselno porazdelitev nalog ohranjanja dediščine med različne državne organe in na lokalne skupnosti ter njihovo medsebojno sodelovanje. Državljani, lastniki dediščine in drugi zainteresirani (društva, združenja, nevladne organizacije) so pomembni in enakopravni soudeleženci pri sprejemanju odločitev na vseh ravneh odločanja. Celostno varstvo dediščine se načrtuje in uresničuje tudi z instrumenti urejanja prostora. Različne dejavnosti in rabe, ki se pojavljajo v prostoru, se morajo seznaniti z omejitvami in prednostmi zaradi varstva dediščine že na nivoju strateških prostorskih aktov in upoštevati varstvena načela, ki zagotavljajo ohranitev kulturne funkcije dediščine v prostoru.

Načela, ki izhajajo iz zagotavljanja celostnega varstva dediščine, so:

- varstvo dediščine je treba vključiti med cilje prostorskega planiranja, od priprave razvojnih načrtov do izdajanja dovoljenj za posege;
- varstvo zahteva sodelovanje na vseh ravneh (med urbanisti, investitorji in konservatorji) ter vključevanje in obveščanje javnosti;
- varstvo dediščine ne vključuje le posameznih spomenikov, pač pa celotno človekovo okolje;
- varstvo vključuje ne samo najpomembnejše spomenike, ampak tudi tiste skromnejše stavbe, ki same po sebi nimajo lastnosti spomenika, a imajo izreden pomen v kontekstu celote naselja in kvalitetno oblikujejo njihov značaj;
- zagotoviti varstvo in prenovo objektov kulturne dediščine v prostoru na tak način, da ji zagotovimo ustrezno uporabo v skladu s sodobnimi potrebami in načinom življenja.

Trajnostna raba

Ustrezen prostorski razvoj s svojimi prostorskimi rešitvami mora omogočati trajnostno rabo dediščine na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča degradacije dediščine ali celo izgube dediščinskih (spomeniških) lastnosti, ki se morajo ohranjati za sedanje in bodoče generacije. Dediščina je neobnovljiv vir, ki potrebuje za svoj obstoj aktivno (upo)rabo, vendar le do določenih meja.

Dediščina kot dejavnik vzdržnega prostorskega razvoja

Vzdržen prostorski razvoj vključuje štiri vidike ali dimenzije vzdržnosti: ekonomsko, socialno, okoljsko in kulturno. Ohranjena dediščina in njena integracija v prostoru sta eden od nosilcev trajnostnega razvoja občine na vseh področjih (gospodarstvo, kmetijstvo, kultura, okolje, itd.).

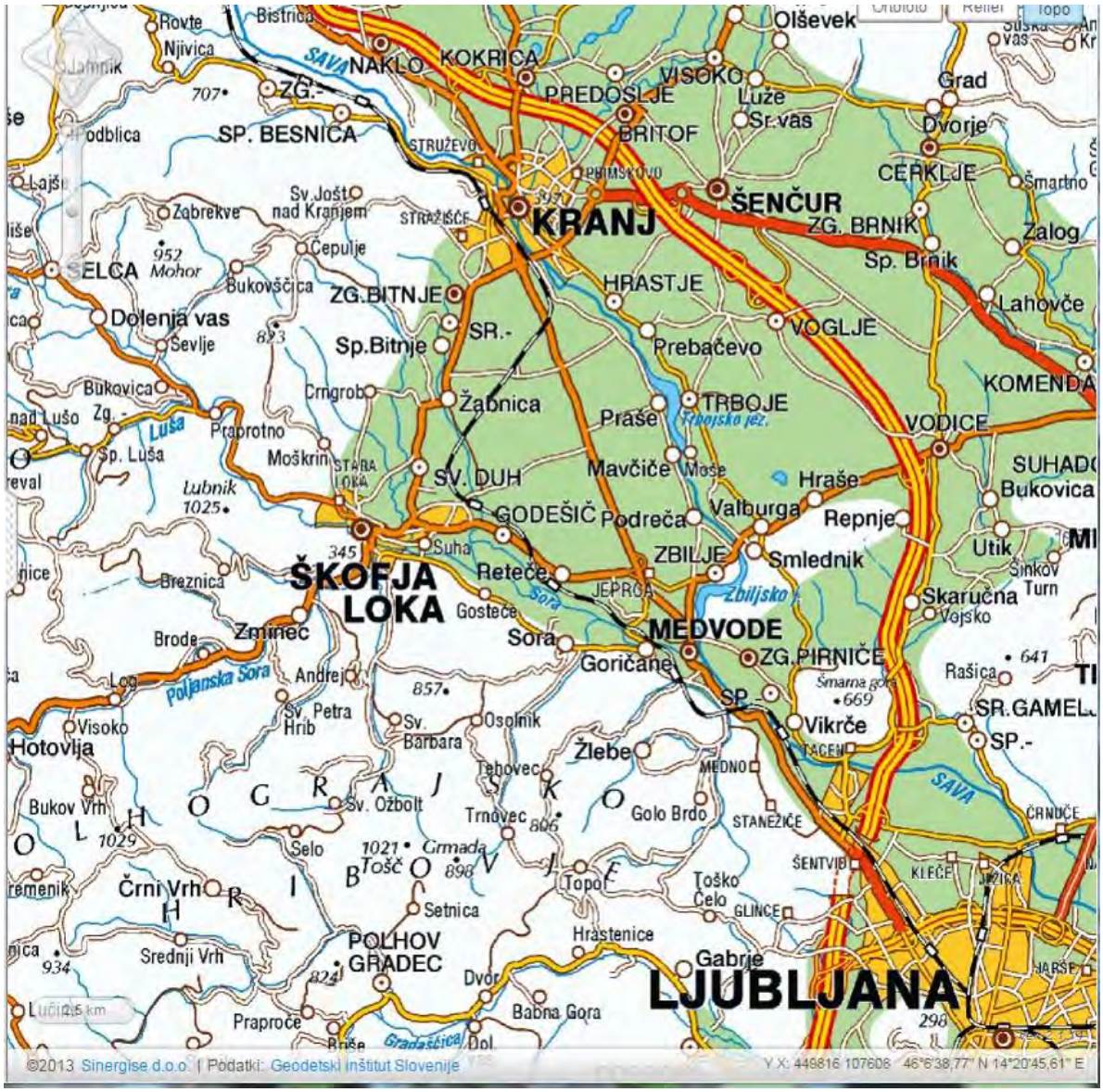
Dediščina kot razvojni dejavnik in prostorski potencial

Pri prostorskem načrtovanju je potrebno dediščino obravnavati kot dejavnik kakovosti prostora ter kot vir blaginje in priložnosti za razvoj. Dediščina s svojo raznovrstnostjo in kvaliteto predstavlja pomemben socialni, ekonomski, vzgojni in identifikacijski potencial, katerega mora občina izkoristiti za dosego prostorsko uravnoteženega razvoja.

5. IDENTIFIKACIJA OBMOČIJ DEDIŠČINE V PROSTORU Z OPREDELITVIJO KULTURNE VREDNOSTI

5.1. Identifikacija naselja Stara Loka v prostoru z enotami dediščine

Stara Loka leži na S Škofje Loke in je od glavnega mesta Ljubljane oddaljena 24 km in 12 km od Kranja. Naselje, ki je bilo nekoč jasno ločeno od Škofje Loke, je danes njegova nerazdružljiva celota: do škofjeloškega Mestnega trga je le dober kilometer. Prometne povezave z okoliškimi naselji so ohranjene/vzpostavljene.

Slika 1: Prikaz povezav Stare Loke z večjimi mesti in naselji
Vir: http://www.geopedia.si/#T105_x451416_y113736_s12_b4

Nekdanjo glavno cestno povezavo skozi J del naselja in mimo gradu je nadomestila nova regionalna cesta v Selško dolino, zato Staro Loko lahko doživimo le z vožnjo ali sprehodom po njenih ulicah.

Slika 2: zračni posnetek z označeno mejo celotnega naselja Stara Loke
Vir: Arhiv ZVKDS

Meja območja naselbinske dediščine obsega najstarejši Stare Loke, ki predstavlja osrednji južni del naselja, je lociran na nižjem terenu vezanem na potok Planica. Varovani del naselja je v celoti obzidan, dominanto predstavljata cerkev in delno starološki grad.

Enota Stara Loka – Starološki grad (EŠD 6024) ni vključena v območje naselbinske dediščine. Vsi posegi v spomenik Starološki grad se izvajajo v skladu z določili *Odloka o razglasitvi Starološkega gradu za kulturni spomenik državnega pomena*, (Ur.l.RS, št.81/99-3860,22/2002-975).

Slika 3: zračni posnetek z označeno mejo naselbinske dediščine Stare Loke
Vir: Arhiv ZVKDS

5.2. Kulturna vrednost območja

Kulturno vrednost naselbinske dediščine določa več vidikov.

5.2.1 Zgodovinski vidik

Za Staro loko obstaja kvalitetna literatura. Za opredelitev zgodovinskega vidika niso uporabljeni in navedeni vsi podatki, v tekstu so izpostavljeni najpomembnejši za določitev razvoja naselbinskih struktur.

Staro Loko pisni viri omenjajo kot Locus Lonca že v prvem tisočletju. Stara slovanska naselbina je tako omenjena v prvi darilni listini, s katero je nemški cesar Oton II 30. junija 973 podaril freisinški škofiji večje ozemlje. Na podlagi poznejših daritev in posameznih nakupov zemljišč so freisinški ozemlje še povečali. Nastalo je obsežno, a redko poseljeno Loško gospostvo, ki so ga načrtno kolonizirali vse do sredine 14. stoletja. V listinah je prafara (Lonka) izpričana leta 1074. Ime Stara Loka (Altenlok) se pojavi v urbarju leta 1291. Ime Fara se pojavi 1432 in je med domačimi prebivalci še vedno v uporabi. Naselje je bilo organizirano kot dvor, s čimer je Loško gospostvo imelo upravno, gospodarsko, versko in tržno središče. Medtem, ko je Škofja Loka rastla kot upravno (posvetno središče), je bil sedež loške župnije v Stari loki (do 1804, ko se je Škofja Loka cerkveno osamosvojila).

Navedeno je vsekakor imelo vpliv na razvoj naselja, tako v smislu poljske razdelitve kot njegove tlorisne zasnove. Prav urbar iz leta 1291 (kot tudi urbar iz 1318) prikazuje rezultate načrtne kolonizacije, ki je bila takrat že zaključena: ob naseljih so navedene posamezne kmetije, samo loško gospostvo je tedaj vključevalo 318 hub. Stara Loka je tako dobila v prvih stoletjih freisinške vlade talno zasnovo in poljsko razdelitev, ki se skozi stoletja bistveno ni spreminjala.

Za naselje obstajajo različni zemljevidi, kartografski prikazi, ki so bili uporabljeni za potrebe vrednotenja današnjega stanja Stare Loke.

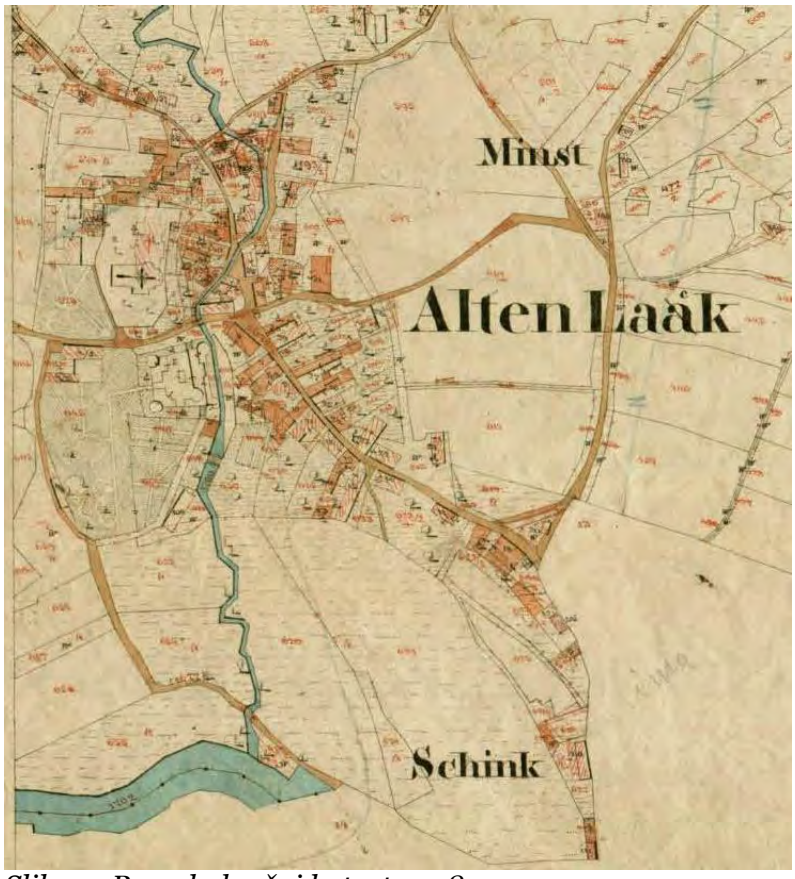
Slika 4: vojaški zemljevid 1763-1787
Vir: http://mapire.eu/

Slika 5: vojaški zemljevid okoli 1850
Vir: http://mapire.eu/

Slika 6: Franciscejski kataster, 1825
Vir: http://mapire.eu/

Slika 7: Reambulančni kataster, 1825
Vir: Arhiv Republike Slovenije (= ARS):- AS 181 kataster za Kranjsko: L4gC03

Franciscejski kataster in njegova reambulacija najbolj plastično prikazujeta lego naselja v prostoru, njegovo zasnovo in morfologijo. Na obeh straneh glavne ceste so nanizani objekti v določenem redu, odvisnem od značaja terena. Izstopata urejeni parkovni površini pri cerkvi in gradu.

Cerkveno središče obsežnega loškega ozemlja je tako zgodaj pritegnilo prebivalstvo, ki se ni ukvarjalo samo s poljedelstvom. Dodaten pečat naselbini je dodal starološki grad, katerega najstarejša sled vodi v konec 14. stoletja. Govorimo torej o več kot tisoč let starem vaškem jedru v tesni povezavi s cerkvenim in grajskim kompleksom. Pomen naselja povečuje dejstvo, da se na majhnem območju na stavbah kažejo oblikovalski elementi značilni tako za mesto kot podeželje.

Primerjava arhivskih kart in topografskega načrta današnjega stanja jasno pokaže, da se je poselitveni vzorec spremenil in da v osnovi lahko govorimo o treh morfoloških enotah (*glej tudi: Kulturnokrajinski in prostorski vidik*).

Območje naselbinske dediščine in njegova povezava s preostalim delom Stare loke torej pri analizi kart, z upoštevanjem posameznih naselbinskih prvin, pokaže tri morfološke enote, ki so prikazane na KARTI 1. Gre za prikaz razdelitve glede na sorodne topografsko – prostorske značilnosti, sorodne naselbinske elemente ter podobno stavbno zgodovino in tipologijo:
- najstarejši, dokaj ohranjeni del poselitvenega jedra (označeno z rumeno barvo);
- območje širitve poselitvenega jedra podeželskega naselja, bistveno spremenjeni del poselitvenega jedra (označeno zeleno),
- ostalo območje naselja Stara Loka (brez barve).

Zaradi jasnejše predstavitve so stavbe/grajene prvine in komunikacijska mreža posebej označene.

KARTA 1
Prikaz morfoloških enot

5.2.2. Etnološki vidik

Zaradi prehodnosti loškega ozemlja in istočasne izoliranosti v določenih časovnih obdobjih, zaradi zgodovinskega razvoja, delno povezanega s sistemom kolonizacije, ter zaradi vpliva kulturnega središča, ki ga je izžarevala Škofja Loka, je v Stari Loki nastala značilna arhitektura, pri čemer ne moremo govoriti o enotnem stavbnem tipu. Ne gre za gradbeno povsem enotno oblikovane objekte, ampak so večinoma plod postopnega dograjevanja in prezidav, v katerih razbiramo delež različnih časovnih in slogovnih obdobij. Gradbene strukture in posamezni arhitekturni členi iz 16. in 17. stol. so redki (izjema je Primčeva hiša z ohranjeno letnico 1592 na portalu). Največ arhitekturnih elementov se je ohranilo iz 19. stoletja. Na fasadah so to polkrožni ali pravokotni kamniti portali, pogosto izdelani iz loškega konglomerata, z lesenimi rezljanimi vratnicami, kamniti okenski okviri, kovane mreže, fragmenti slikanih šivanih robov in posamezne obočne konstrukcije v notranjostih. Originalno stavbno pohištvo je večinoma že nadomeščeno, prav tako originalni apneni ometi in fasadna dekoracija.

Stara Loka – Hiša Stara Loka 2

Status
Hiša ima status registrirane nepremične kulturne dediščine. Številka EŠD: 14568 Stara Loka – Hiša Stara Loka 2

Lega
Hiša stoji v trikotniku med tremi cestami.

Opis
Nadstropno zidano stanovanjsko hišo je leta 1865 na mestu prejšnjih stavb pozidal Jožef Dolenc iz Krivega Brda nad Lušo. Kmalu je postal velik posestnik, gostinec in lesni trgovec. Hišo je pozidal v klasicističnem slogu s posameznimi elementi poznega baroka. Gre za meščansko-kmečko arhitekturo, ki je služila tudi kmetijskim namenom, saj so lastniki stoletje vzdrževali kmetijo. Gospodarska poslopja so stala čez cesto in so danes podrta. Portal s poudarjeno preklado je iz kamnitniškega konglomerata, vratna krila figuralno rezljana s prizori vinske trgatve. Nad portalom je slabo ohranjena freska sončne ure. V jugovzhodni hišni vogal so prenesli t.i. Krvavo znamenje z dvema poslikanima nišama s sv. Jurijem in Oznanjenjem, delom Janeza Gosarja.

Vrednotenje
Hiša predstavlja mogočno predmestno meščansko arhitekturo sredine 19. stoletja, za katero je mogoče načrte izdelal takratni loški stavbni mojster Janez Krstnik Molinaro. Je tudi pomemben kulturni dokument dobe, saj je bila tesno povezana z začetkom slovenskega impresionizma. Franc Dolenc starejši je bil namreč pomemben mecen.

Razvojna usmeritev

Ob prenovi fasadnih ometov lastnica ni upoštevala predpisanega barvnega tona, ki ga bo potrebno zamenjati, kot tudi neustrezno stavbno pohištvo v nadstropju vhodne fasade in strešno kritino. Nujna je obnova vogalnega znamenja.

Varstveni režim

Upoštevajo se splošni pogoji, ki veljajo za varstvo stavbne dediščine.

Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana.

Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

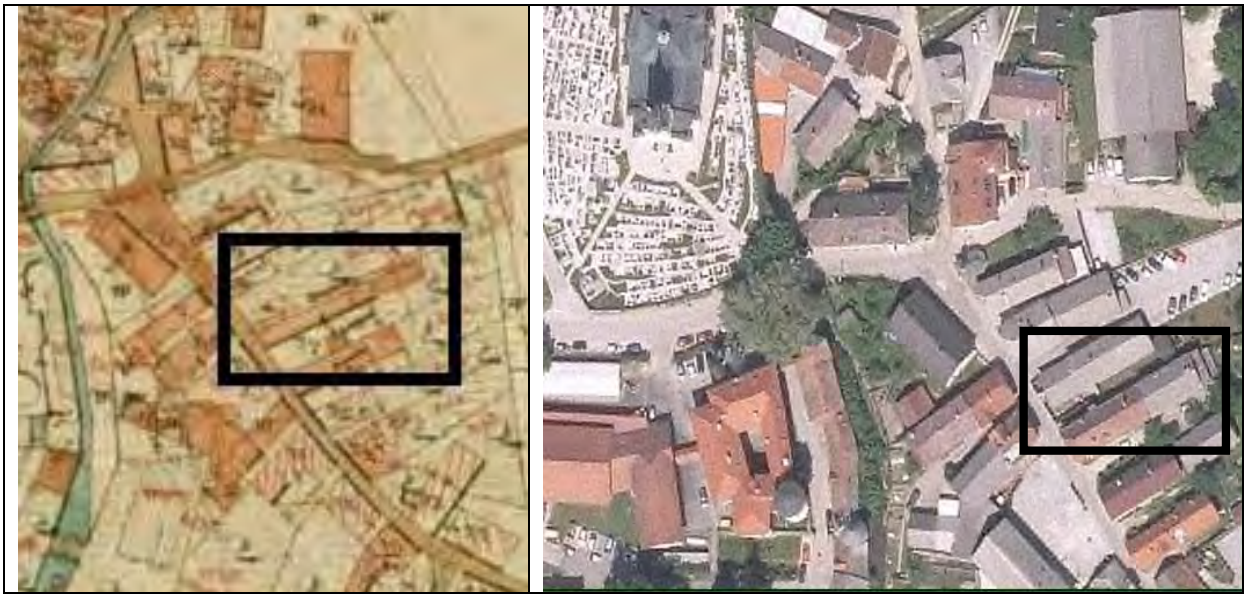

Sv. Jurij
Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Oznanjenje
Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Stara Loka – Hiša Stara Loka 20

Status
Hiša ima status registrirane nepremične kulturne dediščine. Številka EŠD: 14569 Stara Loka – Hiša Stara Loka 20

Lega
Hiša stoji ob cesti v uličnem nizu Stare Loke.

Opis
Nadstropno zidano hišo z ozko čelno fasado obrnjeno na ulico in s posnetim hišnim vogalom, z domačim imenom pri Mongar (iz besede munganje, ki je proces likanja in beljenja platna, oz. iz priimka Weismanger – belilec platna), so po požaru leta 1817 ali po 1825 prezidali in nadzidali iz nekdanjega gospodarskega poslopja, pri čemer so ohranili obokani del pritličja z nekdaj tremi arkadami, v nadstropju pa oblikovali odprti hodnik z (danes zastekljenimi) arkadnimi odprtinami, kjer se je sušilo, barvalo in likalo platno. Ustno izročilo pravi, da je bila hiša namenjena grajskim uslužbencem, oz. da so bili lastniki v nekem obdobju Visoški Kalani.

Vrednotenje
Hiša je zaradi svoje izjemne avtentične arhitekturne ohranjenosti, ki je redka tako v Stari Loki kot širše, precej pomembna in vredna ohranitve. Pomembna je tudi zaradi svoje lege v uličnem nizu ter kot priča nekdaj močno razvite, pomembne in pogoste hišne obrti.

Razvojna usmeritev
Hiša je zapuščena in propada. Nujno jo je potrebno ohraniti in jo nameniti stanovanjski namembnosti, ki bi lahko v manjšem delu vključevala ureditev manjšega muzejskega prostora s predstavitvijo platnarske obrti kot npr. muzejska izpostava Loškega muzeja.

Varstveni režim
Upoštevajo se splošni pogoji, ki veljajo za varstvo stavbne dediščine.

Vhodna in čelna fasada
Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Zahodna (zadnja) in čelna fasada
Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Arkade v nadstropju
Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Arkade v pritličju
Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Stara Loka – Hiša Stara Loka 25

Status
Hiša ima status registrirane nepremične kulturne dediščine. Številka EŠD: 14570 Stara Loka – Hiša Stara Loka 25

Lega
Hiša stoji vzdolž razširjenega dela ceste, trga pod cerkvijo v Stari Loki.

Opis

Nadstropna zidana stanovanjska hiša z daljšo stranico obrnjena na trg, pokrita s simetrično dvokapnico. V osnovi je renesančna, ohranjen je polkrožni portal s široko posnetimi robovi z napisom Hans Hos in letnico 1592. Postavil jo je protestantski izgnanec Janž Kos, ohranilo pa se je hišno ime Primc. Fasade so bile predelane v 19. stoletju, ostrešje zamenjano konec 20. stoletja. Veža in gospodarski del stavbe desno od veže so banjasto obokani, levi del pritličja ima ravne strope. Po letu 1825, ko je bila stavba nadzidana, so bili v nadstropju vgrajeni leseni tramovni stropi. Večje prezidave so bile opravljene po potresu leta 1895, kar kaže letnica na dimniku in traverzni oboki. Na zunanji fasadi je ohranjena niša, kjer je bil postavljen kip sv. Miklavža, zavetnika popotnikov in ob povodnji. Hiša je ob mostu in ob cesti. Kip je v družinski lasti.

Vrednotenje

Hiša zaradi svojega zgodnjega nastanka, stavbnih predelav skozi zgodovino in dokaj avtentične ohranjenosti predstavlja izjemno arhitekturno vrednost. Prav tako je pomembna zaradi svoje dominantne lege v središču naselja.

Razvojna usmeritev

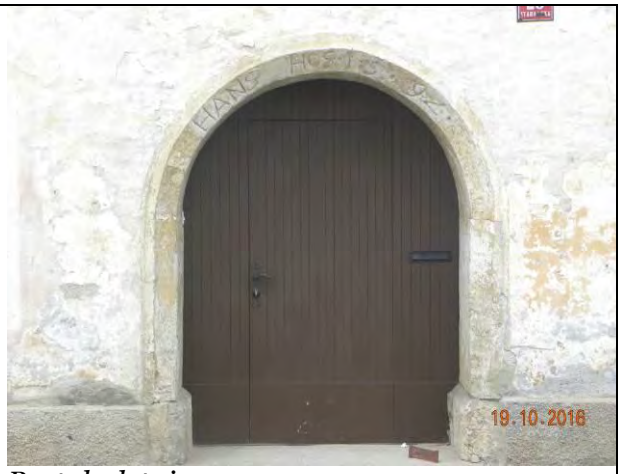
Ob izvedbi betonske plošče med nadstropjem in podstrešjem se ni izvedel polkrožni podstrešni venec, kar je precej moteče in je potrebno nadomestiti. Prav tako ni ustrezna kritina, saj je bil predpisan opečni bobrovec. Pred obnovo fasadnih ometov je potrebno izvesti sondiranje.

Varstveni režim

Upoštevajo se splošni pogoji, ki veljajo za varstvo stavbne dediščine.

Vhodna fasada
Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Portal z letnico 1592
Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Stara Loka – Hiša Stara Loka 62

Status
Hiša ima status registrirane nepremične kulturne dediščine. Številka EŠD: 14571 Stara Loka – Hiša Stara Loka 62

Lega
Hiša stoji na vzpetini severno od cerkve sv. Jurija.

Opis
Zidana nadstropna hiša naj bi domače ime pri Korošc dobila po lastniku, ki je prišel s Koroške. Že leta 1825 je bila nadstropna in zidana, leta 1901 pa jo je takratni lastnik Janez Ravnihar predelal in moderniziral. Portal iz konglomerata ima njegovi iniciali J R. V pritličju so travezni oboki, značilni za tisti čas, prav tako fasadna dekoracija iz ometa.

Vrednotenje
Hiša predstavlja primer značilnega arhitekturnega oblikovanja iz začetka 20. stoletja s starejšo stavbno osnovo.

Razvojna usmeritev
Žal je neustrezna zamenjava celotnega stavbnega pohištva nekoliko razvrednotila pomen in izgled hiše, zato bi bilo potrebno vzpostaviti originalno stanje s predeljenimi okni.

Varstveni režim
Upoštevajo se splošni pogoji, ki veljajo za varstvo stavbne dediščine.

Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

5.2.3. Umetnostno zgodovinski vidik

Sakralna arhitektura, kamor poleg cerkva sodijo še kapelice in znamenja, predstavlja enega najznačilnejših elementov slovenske krajine in hkrati, zaradi posebnega položaja in vloge cerkve v družbi, večinoma tudi najkvalitetnejše, še ohranjene spomeniške celote. Ni pa to le stavbna masa z vsemi svojimi značilnostmi, temveč k njej sodi tudi vsa oprema in oprava, ki se je v stoletjih nakopičila v cerkvah in ki odločilno prispeva k spomeniški vrednosti objektov. Cerkvena arhitektura je torej celosten spomeniški ambient in kot tako jo je potrebno obravnavati. To pomeni, da je potrebno enako pozornost posvečati tako arhitekturi kot opremi. Oboje je potrebno redno vzdrževati in obnavljati ter zlasti preprečevati nestrokovne posege, ki največkrat tako arhitekturi kot opremi povzročijo več škode kot koristi. S takimi posegi, v večini primerov, za vedno izgubimo najkvalitetnejše in najbolj pričevalne elemente cerkvene arhitekture.

Pomen cerkvene arhitekture ni le v njeni historični pričevalnosti, temveč tudi v vlogi, ki jo ima ta arhitektura v prostoru, saj vedno predstavlja dominanto, pa naj si bo to prostorska ali naselbinska. Zato varujemo in ohranjamo avtentičnost ter prostorsko - krajinske značilnosti lokacij cerkva.

Posebno zvrst umetnostnozgodovinske dediščine predstavlja nagrobna umetnost. Žal danes ugotavljamo na različnih terenih, da vse bolj izginjajo značilni stari nagrobniki ter se nadomeščajo z nam tujimi, v večini primerov oblikovanimi kot spominske plošče, zvečine iz granita. Sodobni čas je posegel tudi na pokopališča. Zavedati pa se moramo, da z odstranitvijo starih nagrobnih spomenikov uničujemo tudi del naše kulturno in umetnostno zgodovinske dediščine, zato naj maloštevilno dediščino še nadalje ohranjamo in varujemo.

Znamenja in kapelice, ki hkrati ob sakralnem značaju označujejo tudi posamezne dogodke ter opozarjajo na poti, smeri, križišča, predstavljajo nezamenljiv prostorski element. Tej zvrsti sakralne dediščine je potrebno zagotoviti redno vzdrževanje oziroma obnovo v smislu ohranjanja izvirne oblike ter zlasti ohranjanja avtentičnih lokacij.

Stara Loka – Cerkev sv. Jurija

Status
Cerkev ima status kulturnega spomenika lokalnega pomena. Številka EŠD: 2306 Stara Loka – Cerkev sv. Jurija.

Lega
Cerkev, obdana s pokopališčem, stoji na vzpetini ob zahodnem robu starega dela naselja.

Opis
Na mestu prejšnje romanske cerkve iz 11. stol., so leta 1863 gradbeniki Faleschini, Treo in Molinaro po načrtih graškega arhitekta Halma zgradili novo cerkev v historičnih slogih (prevladujejo neoromanski elementi). V cerkvi je sedem oltarjev: glavni sv. Jurija in oba

stranska (v kapelah), posvečena sv. Štefanu in Roženvenski Mariji, je izdelal J. Gosar, slike na teh oltarjih pa so delo Janeza Wolfa. Skulptura sv. Jurija na konju na glavnem oltarju je bila na pročelju prejšnje cerkve, po rušenju cerkve pa so jo shranili v bližnjem Starološkem gradu. Štirje stranski oltarji v ladji (Srca Marijinega, sv. Ane, Srca Jezusovega in sv. Jožefa) so delo Ivana Antoninija iz Vidma. Kip sv. Jurija na glavnem oltarju občasno zamenjajo s sliko impresionista Mateja Sternena. Ostali kipi glavnega oltarja so delo kiparja Franca Ksaverja Zajca, enako tudi kipi apostolov v nišah. Orgle iz leta 1865 so delo Franca Goršiča. V stranskih kapelah je vrsta nagrobnikov iz 16. in 17. stol., ki so bili prej vzidani v stari cerkvi: plošča Volbenka Schwarza (o. 1520), Jurija Feichtingerja (1583), Jurija Frübergerja (1666), Maksimiljana Antona Paumgartna (1778), Antona Egkerja (1727), Gabrijela Lukančiča (1683), Marksa Petschocherja (1656), Jerneja Štrukla (1633).

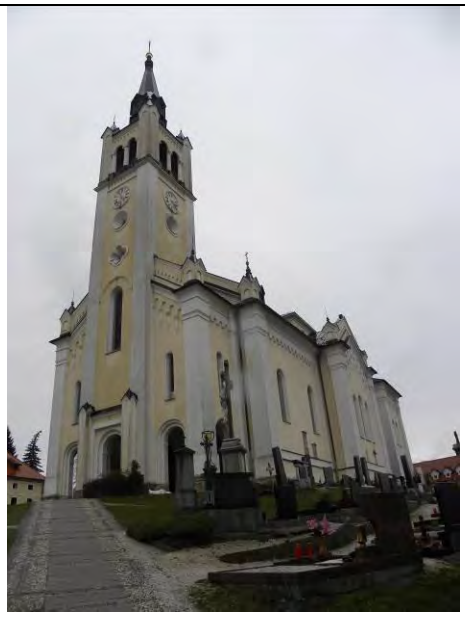
Vrednotenje

Cerkev prestavlja pomemben člen arhitekturne in umetnostnozgodovinske dediščine v loškem prostoru, predvsem v naslednjih elementih: avtentični lokaciji in historičnem izročilu prejšnje romanske cerkve z vrsto kamnitih reliefnih nagrobnikov od renesanse dalje, vgrajenih na različnih lokacijah v notranjosti. Nagrobnik loškega plemiča Jurija Feichtingerja, umrlega leta 1583 v Kamniku, predstavlja enega pomembnejših renesančnih nagrobnikov na Kranjskem.
Tudi ostala oprema cerkve s sedmimi oltarji, oltarno plastiko in skulpturami v nišah iz druge polovice 19. stoletja, sliko glavnega oltarja (Sternen), orglami Franca Goršiča, so materialni in stilni odraz tistega časa.

Razvojna usmeritev

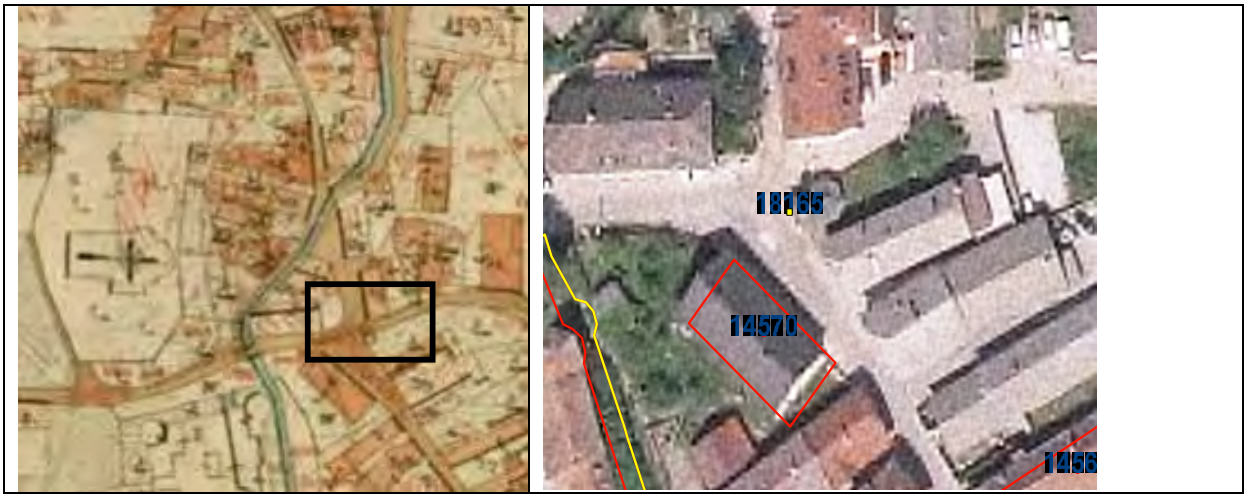
Cerkev služi liturgičnim obredom in je vsebina jasno definirana v določbah varstvenega režima.

Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana.

Stara Loka – Kapelica

Status
Kapelica se nahaja v območju registrirane nepremične kulturne dediščine. Številka EŠD: 18165, Stara Loka –Vaško jedro.

Lega
Marijina kapelica na Fari je postavljena na vzhodni strani trga vaškega jedra.

Opis
Tipološko kapelico uvrščamo med odprte kapelice: poleg vhodne stranice se v prostor odpirata tudi obe vhodni stranici s polkrožnima lokoma, ki se kot vhodni opirata na prednja kamnita stebriča. Zaprti del kapelice je pozidan na oktogonalnem tlorisu, stranski steni sta predrti s polkrožnima odprtinama. Med odprti del in oktogonalni del je postavljen manjši zvonik na kvadratni osnovi s štirimi trikotnimi čeli, ki se nadaljujejo v piramidalno oktogonalno strešico; v stranicah zvonika so štiri polkrožne odprtine. Časovno obsega ta tip kapelic obdobje od prve polovice 19. stoletja dalje; slogovno izhodišče je klasicizem. Kapelica v Stari Loki je bila postavljena leta 1874 (letnica 1874 je vklesana na sklepniku kamnitega portala); združuje več slogovnih obdobij, od poznobaročnih form: kamnita vhodna stebriča, fasadna členitev konstrukcijskih elementov, lokov vhodne partije z baročno poglobljenimi ozkimi polji in oboka vhodnega odprtega dela - češka kapa. Klasicistične forme se odražajo na zvoniku v trikotnih timpanonskih čelih na vseh štirih straneh. Okras sprednjega trikotnega čelnega zaključka (zobčasti venec) se zgleduje po bližnji cerkvi sv. Jurija. Prekrita je z bakrom, ki je ob obnovi leta 1984 nadomestil prejšnjo dotrajano skodlasto kritino.
Kapelica je votivna, na zunanjosti je slika požara; nad portalom je napis: »Spomin hudega ognja 1817. leta, postavili goreči Staroločani. Da za vselej odvrnjena b' bla enaka nesreča po mili Mariji in sv. Florijanu 1879.« Zunanji steni ob vhodu, trikotno čelo vhodne lope, vhodno steno ob portalu in obok vhodne lope je poslikal Janez Gosar starejši leta 1879; poslikave na zunanjih zidovih so do nerazpoznavnosti sprane.

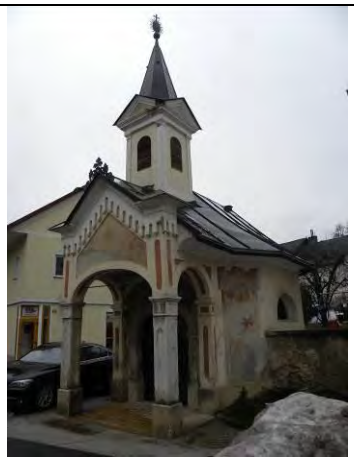
Vrednotenje
Kapelica predstavlja dominanto majhnega tržnega prostora, hkrati je središče dogajanja ob cerkvenih praznikih in slovesnostih, nekdaj pa je bila tudi vmesna postaja ob sprevodih.

Razvojna usmeritev
Kapelica je sicer primerno vzdrževana, vendar potrebna obnove v smislu barvanja nekaterih delov, kjer je barvna plast odstopila; poslikave si vsekakor zaslužijo strokovno restavriranje.

Varstveni režim
Upoštevajo se splošni pogoji, ki veljajo za varstvo stavbne dediščine.

Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana

Stara Loka – Kamnita klada – del nekdanjega Krvavega znamenja

Slika 8 in 9: zadnja lokacija kamnite klade v okviru mesta Škofja Loka
Vir: https://www.google.si/maps

Status
Do določitve stalne lokacije in vpisa v Register nepremične dediščine ostaja klada deponirana na loškem gradu.

Lega
Zadnja lokacija kamnite klade je bila pod Prtiževim hribčkom (ob cesti nasproti večstanovanjske stavbe Groharjevo naselje 12, na parc. št. 503/36, k.o. Stara Loka v naselju Škofja Loka).

Opis
Kamnita klada, izdelana iz konglomerata iz bližnjega Kamnitnika, naj bi bila podstavek velikega križa (Krvavega znamenja pri Dolencu), ki naj bi stal na mestu sedanje Marijine kapelice. V pravokotno odprtino za nekdanji križ je kovač zakoval železno pušico, ki je bila zaklenjena z žabico. Pokrita je bila s polkrožno kovinsko strešico, zadaj je bila lesena stena s sliko sv. Jurija. Na sprednji vdolbini je bil izklesan Jezus v grobu z dvema angeloma ob strani; na ožjih stranicah sta bila izklesana sv. Jakob in Marijino oznanjenje.

Vrednotenje
Kamnita klada iz začetka 17. stoletja je pomemben del starološke kulturne dediščine; kot posebnost je bila tudi upodobljena na akvarelu Konrada Grefeja iz leta 1900 (v knjigi Petra pl. Radicsa Stara Kranjska – Alt Krain: Opferstok, darilna skrinjica, pušica). Druga upodobitev je na grafiki Gvidona Birolle, Gaužnik okoli leta 1960.

Razvojna usmeritev
Kamnita klada si zasluži strokovno restavriranje, dopolnitev nekdanjih kovinskih delov, morda tudi primerno rekonstrukcijo.
Klado je vsekakor dopustno prenesti s sedanje začasne lokacije (na loškem gradu):
- možnost je postavitev nazaj na lokacijo v Groharjevem naselju z ustrezno ureditvijo neposredne okolice v navezavi z znamenjem v pobočju;
- v skladu s pobudo Kulturno-zgodovinskega društva LONKA Stara Loka je možna umestitev v okolje Stare Loke. Možne lokacije so javni prostori (ob cerkvi), priporočamo pa umestitev pred objekt Turizem Loka ali na zelenico (ob hiši Stara Loka 8) nasproti znamenja.

Po izboru nove lokacije se določi način prezentacije.

Varstveni režim
Varstveni režim bo določen naknadno v skladu z določitvijo statusa.

	
Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana	*Slika: Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana*

5.2.4. Kulturnokrajinski in prostorski vidik

Območje, opredeljeno kot naselbinska dediščina, se je združilo z okoliškimi poselitvenimi območji brez zelene cezure. Za potrebe hitro rastoče Škofje Loke so njive in travniki postali zanimivi za nove gradnje, ki so vdrle tudi v robne dele historičnega jedra. Stara Loka nima več stika z odprtim prostorom, kar je lepo razvidno iz spodnje primerjave zemljevidov.

Slika 10: primerjava lege naselja na franciscejskem katastru z današnjim stanjem poselitve
Vir: http://mapire.eu/ in google map?

6. OCENA STANJA NASELBINSKE DEDIŠČINE

Vrednotenje naselbinske dediščine je pripravljeno v skladu z navodili za izvedbo numeričnega vrednotenja naselbinske dediščine s tabelo, ki jih je sprejel Strokovni svet ZVKDS kot delovni pripomoček. S kulturnovarstvenega stališča smo ugotavljali stanje vseh stavb, vsega obstoječega stavbnega tkiva (prevladujoč stavbni tip), posebnih stavb (cerkev, kapela, vrtec, gostilna, trgovina, prenočišča Turizem Loka), novogradenj in pripadajočih nepozidanih površin.

6.1. Lega v prostoru

Odnos med krajino in naseljem

Varovani naselbinski del današnje Stare Loke se je izoblikoval glede na samosvoj zgodovinski razvoj in se prilagodil reliefnim značilnostim ter komunikacijam: navedeno je žal omogočilo tudi širitev poselitve, ki je ustvarila nejasen robni del. Le na severnem robu grajeni del prehaja v odprt prostor, ki pripada enoti Stara Loka - Domačija Stara Loka 150, EŠD 14565, in travnike ob potoku. Predvidena S obvoznica Škofje Loke bo dodatno prekinila povezavo z odprtim kulturno-krajinskim prostorom (Škofja Loka - Kulturna krajina Kamnitnik, EŠD 16670). Naravne prvine znotraj naselja so le vrtovi in nekaj javnih zelenih površin s funkcijo členitve prostora. Najpomembnejša posamezna naravna prvina je potok, katerega linijo poudarjajo utrjene brežine, mestoma v slabem gradbeno tehničnem stanju.

Silhueta naselja je neizrazita, zabrisana, dominanti v silhueti sta cerkveni zvonik in streha Starološkega gradu. Samo naselbinsko jedro tako ni prepoznavno v prostoru. Bolj značilni so pogledi iz naselbinskih robov na poraščena pobočja okoliških hribov.

Pogled med objektoma na Starološki grad

Cerkev kot prostorska dominanta

6.2. Zasnova in morfologija

Berljivost naselbinske strukture

Zemljiška parcelacija in zazidalni sistem sta se delno ohranila le v delu vezanem na glavno cesto v smeri od severa proti jugu (Binkelj – Škofja Loka) ter sredinsko, prečno od Groharjevega naselja do Podlubnika. Ostale povezave predstavljajo dovozne ceste do novih objektov v zaledju osnovnega niza. Rast naselja navznoter ni povsem ustrezna, saj na mestih odstranjenih objektov ostajajo vrzeli (novi objekti niso zgrajeni). V zaledju so novi objekti locirani glede na značaj terena, poselitveni vzorec ni jasen in ne sledi historični pozidavi: ob rasti naselja navzven ni vzpostavljenih novih linij ali razpoznavnih funkcionalnih celot. Večjega javnega prostora naselje nima, razširjeni del naselja se je ohranil v križišču obeh glavnih cest pri kapelici.

Vrzel v linijski pozidavi

Razširitev v križišču ob kapelici

Funkcionalne enote naselja

Osrednjo stavbno celoto danes predstavlja cerkev s pokopališčem in njegovimi pripadajočimi objekti ter stavbami, ki jo obdajajo (župnišče, vrtec). Razpoznavna je tudi skupina objektov, ki obdaja križišče pri kapelici. Delno je ohranjen stavbni niz ob glavni povezavi sever – jug, ki nakazuje kontinuiteto naselja z ulično linijo. Njegova identiteta je zmanjšana zaradi manjkajočih objektov. Na S delu so objekti orientirani s slemenom vzporedno z glavno cesto, medtem, ko je v J delu pogostejša obratna orientacija (ožja, zatrepna fasada proti cesti v strnjenem nizu). Prostor med objekti predstavljajo dovozi, dvorišča in vrtovi. Zelene površine pripadajo vrtovom, večje zelene površine javnega značaja ni, razen igrišča, ki pripada vrtcu. Ulični prostor je neurejen, razen razširitve ob kapelici.

Objekti na S strani cerkve

Župnišče

Severni niz

Severni niz

Južni niz

Južni niz

6.3. Stavbni tipi in detajli

Prevladujoči stavbi tip in posebne stavbe

Prevladujoči stavbni tip je dvonadstropni objekt, nekaj je tudi pritličnih. Pri nekaterih je stavbna substanca trdna, toda slabo vzdrževana, npr. okenski okviri razpadajo, odtoki so zamašeni, stene kažejo znake vlage ipd.

Stavbne mase starejših stanovanjskih objektov v osnovi niso spremenjene do te mere kot pri nadomestnih objektih in predelavah objektov. Le te se od prevladujočega tipa razlikujejo predvsem v proporcih, oz. merskih razmerjih med dolžino, širino in višino stavbe. Največje spremembe so v razmerjih med stavbnimi površinami in stavbnimi odprtinami ter spremenjenimi (znižanimi) nakloni strešin. Smeri slemen so ostale ohranjene, spremenjene so pri prizidanih delih oz. gradnjah na mestu gospodarskih objektov. Uporabljena gradiva, strukture in barve so sprejemljivi. Prevladujejo bela in svetle (večinoma zemeljske) barve fasad.

Večjih poslopij za potrebe kmetijstva v ožjem območju naselja ni. Na robnem delu je nekaj večjih gospodarskih objektov, ki s svojim velikim volumnom močno izstopajo in rušijo razmerja med grajenimi strukturami. Pomožni objekti niso oblikovani v skladu z arhitekturo osnovnih, večinoma so leseni in neustrezno oblikovani.

Poseben pomen za Staro Loko imajo še ohranjeni arhitekturni detajli na objektih: izstopajo kamniti portali in niše na fasadah, na objektu Stara Loka 15 je ohranjen fragment šivanega roba.

Naselbinski detajli

Stara Loka ima kar nekaj pomembnih in značilnih naselbinskih detajlov. Ob kapelici so ohranjena tudi znamenja:

Znamenje ob JV fasadi objekta Stara Loka 27

Znamenje na zelenici na S strani objekta Stara Loka

Na rojstni hiši Janeza in Andreja Karlina je levo od glavnega vhoda v niši pritrjena spominska plošča

Vodnjaki so z napeljavo vodovoda postopoma utonili v pozabo. Stara Loka jih ima kar nekaj.

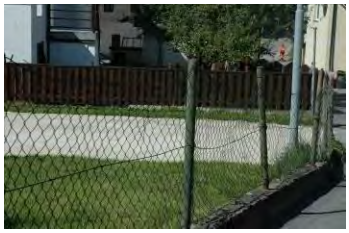

Od ostalih naselbinskih detajlov so najbolj zastopane zelo različno izvedene ograje. Mostovi so zgolj premostitveni objekti, njihovo oblikovanje ne poudarja prisotnosti vodotoka v naselju. Bistveno manj kot v drugih naseljih je označevalnih, usmerjevalnih ter oglaševalnih tabel.

Neustrezno/neprikrito je umeščen ekološki otok in posamezni elementi gospodarske javne infrastrukture (npr. elektro omarice na izpostavljenih fasadah). Širitvi naselja ni sledila posodobitev/prestavitev električnih vodov: drogovi so postali moteči elementi v podobi naselja.

Za naselje so pomembna vsa drevesa, ki so bila zasajena z namenom urejanja zasebnih vrtov in prostih zelenih površin. Za Staro Loko so kot skupine dreves najpomembnejši sadovnjaki oziroma okrasna drevesa na vrtovih. Večjih dreves, ki so oblikovalski element silhuete in predstavljajo tradicionalen način izkoriščanja in oblikovanja naselbinskega prostora, Stara Loka nima, razen dveh divjih kostanjev ob stopnišču do cerkve.

Na KARTI 2 je glede na navedeno prikazano razmerje med pozidanim in nepozidanim prostorom. Za dojemanje naselbinske strukture in funkcionalnih enot naselja je namreč zelo pomembno, da se razporeditev odprtih prostorov, razmerje med pozidanim in nepozidanim bistveno ne spremeni ob hkratnem ohranjanju naravnih prvin.

KARTA 2
Razmerje pozidanega in nepozidanega prostora

6.4. Prikaz sprememb varovanih prvin naselbinske dediščine

Najstarejši del Stare Loke kot del naselbinske dediščine še lahko ocenjujemo kot usklajen z varstvenim režimom, čeprav dosedanji posegi in ureditve v celoti ne sledijo varstvenim usmeritvam.

Največje nedoslednosti se pokažejo pri razvrednoteni gradbeni liniji ter pri posameznih objektih, ki s svojim volumnom in neustreznim oblikovanjem bistveno odstopajo od prevladujočega tipa.

Za primerjavo so uporabljene fotografije (hišne številke so povzete po takratnem stanju) iz Arhiva ZVKDS iz leta 1967, ko je veljal Odlok o zgodovinski zaščiti področja mesta Škofja Loka, ki je zajel tudi jedri pripadajočih naselij Puštala in Stare Loke (Skupščina občine Škofja Loka, 19.06.1963).

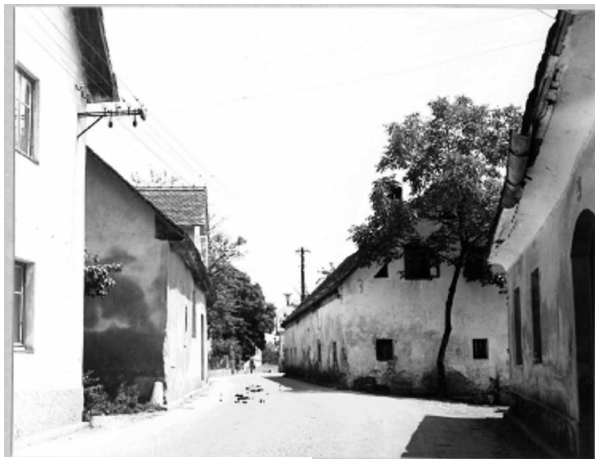
Ožina med dvema pritličnima hišama, ki je v 60 letih ponazarjala vhod v Staro Loko.

Vstopni del z južne strani: na levi SL 7 (pravokotno za njo stoji objekt SL 7A z nadstreškom, ki se v tem pogledu ne vidi).

Objekta sta nadomestila nekdanji objekt št. 8, kjer je bila ožina. Na parc. št 622/6, k.o. Stara Loka se zapolni vrzel s stanovanjskim objektom.

Stara Loka: št. 11,9 in 8.

Današnje stanje z nasprotne strani pogled na SL 7A in SL 7.
Vir: https://www.google.si/maps/

Zid na gradbeni liniji nekdanjega objekta.

Porušena stavba Stara Loka 13 je imela baročne arhitekturne elemente in portal z letnico 1785.

Stanovanjski objekt na mestu gospodarskega objekta.

Nekdanji motiv stopničastega nizanja ozkih zatrepnih fasad.

Gostinski vrt na mestu vrta z večjim drevesom in vodnjakom.

Razširjeni del (manjši trg) v križišču s kapelico.

Stara Loka 25, Kosova hiša z gotsko – renesančnim portalom ter plastiko v niši prvega nadstropja.

Današnja podoba fasade brez plastike.

Portal župnišča datiran z letnico 1757 ob trenutnih obnovitvenih delih in v 60-ih letih prejšnjega stoletja.

Pri prenovah ali vzdrževalnih delih je prišlo do nekaterih sprememb oz. odstopanj od prevladujočih oblikovalskih značilnosti, vendar je možna arhitekturna sanacija ob prenovi objektov, kot na primer pri:

- znižanih naklonih strešin

- povečanih ali različnih velikosti ali nesimetrično razporejenih okenskih in vratnih odprtin

- izvedenih balkonih na ožjih, zatrepnih fasadah

- odstranjenih delilnih zidcev na fasadah dvoetažnih objektov ali šivanih robov

Objektov, ki imajo bistveno povečan volumen ali so novogradnje večjih dimenzij, ni možno sanirati z običajnimi sredstvi.

Več prostorskega reda oziroma nadgradnje je potrebno tudi pri oblikovanju pomožnih objektov.

6.5. Skupna ocena stanja in nova meja območja naselbinske dediščine

Stara Loka je danes v zunanji pojavni obliki rezultat gospodarskih, socialnih ter kulturnih razmer druge polovice 20.stoletja. Stanje ocenjujemo kot **slabo** (*volumen naselja je spremenjen, naselbinska struktura, funkcionalne enote in stavbno tkivo so delno ohranjeni*), kot **primerno** ocenjujemo le najstarejši del dediščinskega območja ob glavni komunikacijski povezavi S-J. Naselje ima **ustrezno rabo,** zato ga uvrščamo med **delno ogrožena naselja**.

Ohranjenost oz. usklajenost z zasnovo in morfologijo naselja ter s prevladujočo stavbno tipologijo je prikazana na karti 3.

Glede na ohranjenost prisotnih prvin, prepoznanih kot naselbinske značilnosti, sta najslabše ovrednotena odnos med najstarejšim naselbinskim delom in preostalim delom Stare Loke kot naselbinske dediščine ter širitvijo gradnje na SV in J delu. Zaradi navedenega bo podan predlog za zmanjšanje varovanega območje naselbinske dediščine (zelena črta na karti 3) tako, da bo meja zajela najstarejši del vezan na glavno komunikacijsko povezavo S-J:

- Pri tem bo v celoti izločen SV del: med objekti izstopajo štirje novi, ki so po svojih volumnih in oblikovanju povsem neustrezni in neusklajeni s celoto (vijolična oznaka na karti). Dodatno so izpostavljeni zaradi samega terena, ki se zvišuje od vodotoka proti Groharjevemu naselju, komunikacijske mreže ta del nima izoblikovane. Stanovanjski objekt SL 27 leži na meji naselbinske dediščine in glede na svoje gabarite izstopa. Ob vzpostavljanju zelenega robu varovanega naselja je okolico njegove parcele možno zasaditi z visokim

drevjem, kar bi izboljšalo silhueto tega dela naselja. Zaradi navedenega objekt ostaja znotraj meja naselbinske dediščine.
- Na JV delu se zaradi rušitev in predvidenih sprememb v talni zasnovi (v veljavi je občinski izvedbeni akt) izloči celotno območje nekdanje Dolenčeve domačije. Za enoto stavbne dediščine Stara Loka – Hiša Stara Loka 2 (EŠD14568), ki ostane izven nove meje, velja varstveni režim za stavbno dediščino.
- Na Z strani je območje razširjeno tako, da se priključi parcelo *1/2 k.o. Stara Loka z župniščem, ki je po pomoti izpadla v veljavnem zarisu.
- Na S se izloči parcela z objektom Stara Loka št. 146, ker gre za novejši tri etažni objekt, umaknjen iz ulične linije. Glede na značilnosti naselja samega je objekt glede na njegovo robno lego možno izločiti.
- Na J strani se meja premakne na severni rob državne ceste.

Slika 12: naselbinska dediščina, rdeča barva označuje območje zmanjšanja
Vir: Arhiv ZVKDS

Slika 13: novo območje naselbinske dediščine (zelena barva)
Vir: Arhiv ZVKDS

KARTA 3
Ohranjenost oz. usklajenost z zasnovo in morfologijo naselja ter s prevladujočo stavbno tipologijo

KARTA 4
Prikaz predloga novega zarisa KD

PRILOGA:
7. USMERITVE

8. VIRI IN LITERATURA

Ministrstvo za kulturo, INDOK
RS – Arhiv Republike Slovenije
ZVKDS- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Ljubljana, arhiv

Internet
ŠTUKL, Jože. Srednjeveška Škofja Loka, Loški muzej, Europe for Citizens Programme, Action 1:Active Citizens for Europe, Mesure 1.2: The Thematic Networking of Twinned Towns.

PIRKOVIČ, Jelka. 2005. Celostno ohranjanje naselbinske dediščine. Integrated conservation of historic urban and rural areas. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. (Vestnik, št. 18).

BLAZNIK, Pavle. 1973. Škofja Loka in Loško gospostvo. Škofja Loka: Muzejsko društvo.

ŠTUKL, France. 1996. Knjiga hiš v Škofji Loki III. Stara Loka in njene hiše. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Gradivo in razprave 17.

7 . USMERITVE

VAROVANE vsebine in prvine	OCENA ohranjenosti prisotnih prvin	USMERITVE za območje naselbinske dediščine (zmanjšano območje)
Odnos med krajino in naseljem -relief -meje rasti -robovi naselja -naravne prvine	Slaba ohranjenost prvin	Meja naselbinske dediščine se zaradi stanja na terenu zmanjša. V SD OPN se zariše nov EUP s PPIP na osnovi usmeritev. Zaradi gostote poselitve je funkcionalna členitev z zelenimi cezurami neizvedljiva. Zato je pomembno, da je robni del krajinsko oblikovan z ohranjanjem ustreznih ureditev vrtov, s čimer se dodatno poudari nizanje objektov od stavbe ob glavni cesti preko gospodarskih objektov (dvorišče) v odprt prostor/vrtove. Priporočamo uporabo avtohtonih vrst dreves in grmovja, zlasti visokodebelne sadne vrste. Celostno urediti in povezati vse javne površine v naselju ter vzpostaviti ustrezen stik s potokom Planica (Moškrinska grapa). Pri sanaciji brežin je potrebno upoštevati, da je oblikovalski vidik enakovreden tehničnemu. V največji možni meri se obstoječa vegetacija ohranja oziroma ustrezno nadomesti. V osnovi naj se razmerje med pozidanim in prostimi zelenimi površinami ne spreminja.
Volumen naselja -silhueta -pogledi, vedute	delna ohranjenost prisotnih prvin	Vsi objekti, tudi novi, se podrejajo višinskemu gabaritu naselja, tako da silhueta ostaja nespremenjena s cerkvijo kot dominanto. Z dodatnimi zasaditvami (lahko z vzpostavitvijo novih sadovnjakov) je možno vsaj delno prikriti posamezne volumne objektov, kar zlasti velja za južni rob nad regionalno cesto. Pogledi na cerkev in grad iz prečnih povezav (ulice, dvorišča, prehodi med objekti) se v celoti ohranjajo (glej poglavje 6.1. Lega v prostoru).
Berljivost naselbinske strukture -parcelacija -komunikacije -javni prostori -zazidalni sistem -rast naselja	delna ohranjenost prisotnih prvin v najstarejšem delu naselja, slaba ohranjenost v robnem delu	V celoti se ohranjata komunikacijska mreža in poselitvena struktura najstarejšega jedra vasi, v južnem delu (med novejšimi objekti) je potrebno vzpostaviti nove komunikacije z možnostjo povezave do parkirišča v JZ vogalu. Ves javni prostor mora biti oblikovan in opremljen po meri pešca, kar je podrobneje opredeljeno v usmeritvah za naselbinske detajle. Razporeditev objektov ob glavnih komunikacijah se ohranja, na mestih nekdanjih objektov se predvidijo novogradnje (zapolnitve vrzeli) objektov in s tem ponovne vzpostavitve zazidalnega sistema oz. gradbenih linij. Prav tako razporeditev navznoter: osnovna stavba ob glavni cesti, na dvorišču gospodarski objekt (če gre za spremembo namembnosti objekta iz gospodarskega v bivalno mora biti objekt podrejen osnovnemu ter upoštevati značilnosti oblikovanja gospodarskih objektov). Robni del pripada vrtovom. Ustrezno se uredi večje javne površine, kar vključuje tudi omejitev prometa oziroma ureditev parkirišč, ki niso zgolj asfaltirane površine z oznakami: - Z in S od cerkve (med cerkvijo, župniščem in vrtcem ter med objekti h.š. 62, 63, 64 in 75); - Potencialna površina pred objektom Turizem Loka. Nadomestne gradnje so možne izjemoma, če se ugotovi taka dotrajanost ali poškodovanost, ki je ni mogoče odpraviti z običajnimi sredstvi ali je celo ogrožena varnost ljudi in premoženja. Lokacije objektov je potrebno določiti v skladu z lastnostmi prostora. Postavitev novih objektov (zlasti pomožnih) je dopustno le, če ni možno zagotoviti prostora v okviru osnovnega objekta.

Funkcionalne enote -stavbni nizi -ulični prostori	delna ohranjenost prisotnih prvin v najstarejšem delu naselja	Stavbni niz se ohranja, odstranitev glavnih objektov zaradi povečanja dvoriščnega prostora ali gradnje pomožnega objekta ni sprejemljiva. Posebno pozornost je potrebno nameniti ureditvi glavne ceste (enoten nivo, delitev samo z materiali, korekcije nivojev pri vhodih, dovozih, ipd., kar je opredeljeno pri usmeritvah za naselbinske detajle). Podrobno se uredi del naselja ob cerkvi pri župnišču , ob kapelici ter pred objektom Turizem Loka – možnost vzpostavitve oblikovanega javnega prostora. Urejenost javnih površin je namreč ključnega pomena za dojemanje urejenosti naselja, kar zlasti velja za razširjeni del pri kapelici.
Prevladujoči stavbni tip in posebne stavbe -stavbne mase -nakloni strešin -proporci fasad -gradiva,strukture, barve	delna ohranjenost prisotnih prvin v najstarejšem delu naselja, slaba ohranjenost v robnem delu	Pri obnovi, prenovi, rekonstrukciji obstoječih neusklajenih in motečih objektov je potrebno predvideti korekcije naklona strešin in zamenjavo kritine ter ponovno vzpostaviti ustrezno razporeditev in velikost okenskih in vratnih odprtin. Oblikovanje mora upoštevati značilnosti prevladujočega stavbnega tipa: - v celoti se ohranjajo nivoji slemen, nakloni strešin (min. 35°) in strešna kritina (mali format opečne kritine-bobrovec ali zareznik); - fasade se izvaja v zaglajenem zidarskem ometu v svetlih, nevpadljivih zemeljskih barvah. Nadstropen objekt je lahko obarvan v največ treh barvah oziroma barvnih tonih: fasadna ploskev, obrobe odprtin svetlejše (izjemoma temnejše), cokel praviloma temnejši oziroma v sivem odtenku. Na objektih stavbne dediščine se barva določi na podlagi sondiranja, ki ga izvede ZVKDS; energetska sanacija s toplotno izolacijo fasade na objektih stavbne dediščine ni dopustna. - okenske in vratne odprtine so pokončne in simetrično razporejene, priporočamo izvedbo v lesu. Zunanja senčila niso primerna, razen polken. Nadkritje vhodov na glavni ulici ni značilno, izjemoma se dopusti na novejših objektih v enostavni, transparentni obliki (npr. armirano ali kaljeno steklo na kovinskih konzolah ali jeklenih pletenicah) vendar ne na glavni ulici; - gradnja pomožnih objektov je dopustna le v zalednem delu, kot samostojni in oblikovalsko podrejeni osnovnemu objektu.
Naselbinski detajli -ograje -tlakovanje -luči -urbana oprema -označevanje in oglaševanje	delna ohranjenost prisotnih prvin v najstarejšem delu naselja	Obstoječe zidane ograje se redno vzdržuje in prenavlja. Nove ograje morajo biti enostavne, transparentne, nizke (največ 1,5m). Materiali se prilagodijo značaju objekta (npr. kombinacija zidano - leseno, lahkotna kovinska ograja, ipd.). Za žive meje uporaba iglavcev, razen tise, ni dovoljena. Materiali za tlakovanje se izberejo glede na obremenitve tako po velikosti, debelini in izvedbi podlage. Materiali naj bodo enotni, razlike naj bodo v dimenzijah in obdelavi ter barvnih odtenkih. Priporočamo uporabo domačega naravnega kamna, lahko v kombinaciji z asfaltom. Sestavni del je tudi oblikovanje mulde za odvajanje meteorne vode. V skladu s predpisanimi standardi se uvedejo taktilne oznake (npr. točkovne oznake iz nerjaveče kovine vtisnjene v tlak). Luči morajo bi umeščene tako, da svetloba ne bo motila stanovalcev. Izbrano svetilo je lahko nameščeno na konzolo, obešeno preko ulice ali prostostoječe. Ulična oprema mora biti poenotena, zato naj se izdela katalog, ki bo poleg luči opredelil oblikovanje in lokacijo /umestitev tudi klopi, posode za smeti (umaknjene z glavne ulice, trajno postavljeni zabojniki pa ustrezno prikriti npr. z ozelenjeno lahko konstrukcijo), konfine, stojala za kolesa table za označevanje in oglaševanje.